

**Siniša Opić, Vesna Bilić,
Marko Jurčić (ur.)**

Odgoj u školi

Zagreb: Učiteljski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu, 2015.,
303 str.

Moguće je da je istinita konstatacija da je upravo odgoj temelj društva na način socijalizacije pojedinaca i usmjeravanja njihova postojanja u budućnost. Upravo je termin *budućnost* okosnica svih rasprava o odgoju. O tomu je riječ i u ovoj vrijednoj knjizi koja je dospjela pred nas marom niza poznatih djelatnika u području obrazovnih znanosti. Iako je, konceptualno i kronologijski, u ovoj knjizi riječ o djelatnosti odgoja, kako s znanstveno-istraživačkih tako i s praktičnih gledišta, u razdoblju koje pokriva »školsko« razdoblje razvoja djeteta – drugim riječima nisu uključena razdoblja ranog i predškolskog odgoja – možemo reći da u radovima nalazimo integralno razumijevanje fenomena odgoja koje, uz poštovanje određenja obrazovnih znanosti, odgoj razumijevaju kao cjelinu događaja. Odatle i, kako u predgovoru tako i u brojnim radovima, razlaganje koncepta »odgojno-obrazovnog« djelovanja, njegovih inspiracija, svrha te ujedno i problematičnosti i proturječja. Mogli bismo kazati da je na ovim stranicama upravo o tome riječ: kvalitetno problematiziranje fenomena odgoja, inspirirano najnovijim znanstveno utvrđenim činjenicama, kao i uvidima iz prakse kao živog djela

odgajanja. Čini nam se primjerenim istaknuti da cijela knjiga sjaji tom napetošću – što je po našem sudu iznimno pozitivno određenje – koju bismo možda mogli oblikovati dohvaćanjem odgovora na pitanje: Kako se u okolnostima suvremenog društva, riječju brojnih proturječja i podražaja, baviti »poslom« odgoja?

Upravo te poruke nalazimo u *Uvodnoj riječi* urednikâ koji kazuju ovako. Odgoj je

»... *conditio sine qua non* svakog društva. Društvo koje propituje odgoj kao svoju primarnu djelatnost, s ciljem njegova unapređenja, jamči svoj dugoročan razvoj. Posebice danas – u vrijeme globalnih promjena, kriza, razvoja tehnologije – odgoj je više nego ikad potrebno preispitati, redefinirati i rekonceptualizirati s ciljem njegova razvoja, odnosno razvoja društva u cjelini. Vjerujemo da će naš znanstveni doprinos biti svrsishodan za one koji se bave odgojem, ali i za sve one koji će čitajući monografiju pronaći svojevrsne odgovore na promišljanje važnosti odgoja u školi i društvu.« (str. 7)

Prije prikaza sadržaja svakog priloга vrijedi navesti nekoliko tehničkih informacija o karakteru same publikacije. Naime, zbornik radova sastoji se od jedanaest priloga eminentnih autora s područja obrazovnih znanosti, devet radova napisano je na hrvatskom a dva na engleskom jeziku. Priloge za ovaj zbornik dali su autori/ce s četiri sveučilišta (zagrebačko, zadarsko, ljubljansko i primorsko) te pet fakulteta (Učiteljski i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odjel za pedagogiju Sveučilišta u Zadru, učiteljski fakultet Sveučilišta u Ljubljani

i Primorskog sveučilišta), a vrijedi spomenuti i da je ovaj zbornik plod međunarodne znanstvene suradnje. Svi prilozi sadrže sažetke na hrvatskom (izuzev dva priloga na engleskom jeziku) i engleskom jeziku te obuhvatne popise literature. Već ovo do sada rečeno, čak i bez ulaženja u sadržaje pojedinih priloga, kazuje nam da je u ovoj publikaciji riječ o rezultatima znanstvenog rada na međunarodnoj razini. U daljnjem tijeku prikaza osvrnut ćemo se na sadržaje svih priloga nastojeći na vidjelo donijeti njihovu poruku.

Autorica prvog priloga je Slavica Bašić, a prilog je naslovljen »Svrha i osnovna obilježja pedagoškog odnosa«. Autorica nastoji razložiti sklop događanja kojeg naziva *pedagoškim odnosom* ukazujući na njegove antinomije. Na početku izlaganja kazuje da pedagoški odnos nastaje radi pomoći i podrške učenicima kako bi oni mogli optimalno razviti i usavršiti svoje sposobnosti i uključiti se kao djelatno sposobni (konkretno, autonomni i odgovorni) pojedinci u kulturu i društvo te u svijet rada. Da bi to bilo moguće, potrebno je ostvariti neke ciljeve odgoja i obrazovanja koji konstituiraju sam pedagoški odnos. Razlažući dalje svrhu, formu i strukturu takvog odnosa, autorica upućuje na nekoliko antinomija (sadašnjost–budućnost, blizina–distanca, kolektiv–pojedinaac, simetrija–asimetrija te samostalnost–nesamostalnost). Promišljajući o procesnim obilježjima pedagoškog odnosa, autorica dopijeva do pozicija vrijednosti koje dalje prikazuje kroz fenomen pedagoškog

razumijevanja u kojemu nastoji izgraditi odnos učitelja i učenika inzistirajući upravo na profesionalnim kompetencijama koje omogućuju postojanje pedagoškog odnosa.

Slijedi prilog Dubravke Maleš »Partnerstvom obitelji i škole do uspješnog odgojno-obrazovnog rada« u kojemu autorica iscrpno propituje paradigme odnosa obitelji i škole (paradigme separacije, korekcije i suradnje) uočavajući problematičnost kako samih paradigmi tako i cijelog spektra nijansi problema u društvenim konstrukcijama (konkretno, odnosima nastalima na platformi roditelj–dijete–ustanova) koje tvori fenomen odgoja. Kao, možemo slobodno reći – prihvatljivi model, autorica nudi formu partnerstva koje distingvira od suradnje, pritom argumentirajući svoju poziciju kroz iscrpan prikaz relevantnih pozicija u literaturi te dolazi do teze o nužnosti promjene tretmana uloge roditelja u školi. No za to je, kako kaže autorica, nužno mijenjati prosvjetnu politiku.

Treći prilog naslovljen je »The Resilient Teacher: The Way to Reach Quality Education in Contemporary Society« u autorstvu Milene Valenčić Zuljan i Vanje Kiswarday. U elabraciji elastičnosti, kao ključnog fenomena, autorice polaze od pretpostavki konstrukcijasuremenogdruštva, konkretno ekonomskih aktivnosti, upozoravajući na činjenicu da glavni zadatak učitelja u suvremenom društvu nije prijenos znanja, nego prije upravljanje okruženjem učenja u svrhu postizanja kvalitetnijih učinaka učenja i razvoja svakog pojedinca. Dakako,

ovi učinci – kako upozoravaju autorice – nisu lako izvedivi, a na putu njihova ostvarenja javljaju se brojne prepreke. U tom pogledu autorice zagovaraju koncept elastičnosti koji učiteljima omogućava lakše ostvarenje radnih zadataka (i smanjenje profesionalnog stresa), a učenicima lakše snalaženje u okruženju škole čime se otvaraju bolje mogućnosti razvoja i postizanja životnih uspjeha. Ovo je moguće postići samo stvaranjem elastične profesionalne zajednice koja nastoji oko napretka i uspjeha svih pojedinaca.

Slijedi prilog »Teacher Autonomy: The Modern School's Weakness or Strength?« autorice Jurke Lepičnik Vodopivec. Autorica problematizira jedan od najvažnijih aspekata odgojno-obrazovnog procesa a to je autonomija (djelovanja) učitelja. Prilog se, u prvome dijelu, sastoji od propitivanja teorijske podloge spomenutog fenomena o kojemu autorica donosi uvide iz najznačajnije literature, dok u drugome dijelu prikazuje rezultate istraživanja stavova 104 učitelja iz različitih osnovnih škola diljem Slovenije. Istraživanjem se nastojalo obuhvatiti razumijevanje samog koncepta autonomije, odnos prema primjerima (pojedinih praksama, aktivnostima, regulativi ili akterima unutar procesa) i razumijevanje djelovanja samog učitelja. Rezultati pokazuju da većina učitelja (66 %) vjeruje da mogu djelovati autonomno. Ovaj prilog iznova svjedoči o temeljnim problemima glavnog aktera procesa (učitelja) što se svakako reflektira i na uspjehe samog procesa (odgoja).

Vesna Bilić u radu »Uloga škole i školske vezanosti u objašnjenju ponašanja učenika« tematizira problem školske vezanosti, odnosno upućenosti učenika na školu kao određujući konstrukt njihova života. U tom pogledu autorica vješto razlaže oblike ponašanja učenika u školi, ocrtavajući značajke prosocijalnog i problematičnog ponašanja učenika. Veću pažnju pridaje drugom sklopu pritom diferencirajući pasivno (primjerice nemarnost i neodgovornost) i aktivno problematične oblike ponašanja (primjerice laganje, varanje i školsko nepoštenje). U drugom dijelu priloga autorica donosi rezultate istraživanja kojemu je cilj bio ispitati povezanost između školske vezanosti i prosocijalnih, odnosno problematičnih oblika ponašanja učenika u školi. Zaključuje da je za adolescente koji su vezani uz školu manje vjerojatno da će se uključiti u nasilno ponašanje te je u tom pogledu, kako kazuje autorica, opravdano pretpostaviti da razvoj mehanizama za jačanje školske vezanosti može biti dobar put za sprječavanje razvoja različitih oblika problematičnog ponašanja.

U šestom prilogu, naslovljenom »Odgojni problemi u suvremenoj školi« autora Ante Kolaka, riječ je temeljnim problemima s kojima se susreću akteri odgojnog procesa. Konkretno, radi se o razumijevanju »fenomena čovjeka« i zadaćama odgoja i obrazovanja koje iz tih razumijevanja proizlaze. Razlažući problematiku dimenzija odgojnog djelovanja, autor tematizira fenomene nagrade, pohvale, kazne, kritike i

sl., ukazujući na pojedine primjere i njihovu problematičnost. Posebnu pažnju autor, sasvim utemeljeno, posvećuje problematici neusklađenosti djelovanja škole i roditeljskog doma pritom analizirajući cijeli spektar »klasičnih« i suvremenih problema. Kao platformu rješenja mnogih problema autor, smatramo opravdano, nudi koncept pluralizma odgojnog djelovanja koji, prema riječima autora, otvara široke mogućnosti za međusobno sučeljavanje i upotpunjavanje različitih odgojnih postupaka u školi.

Slijedi prilog »Digitalni mediji i medijski odgoj u školi« autora Milana Matijevića. U ovome radu autor polazi od proturječja životnog okruženja, posebno digitalnih »podražaja« kojima smo, a posebno djeca i mladi, svakodnevno izloženi. Ti uvidi stvaraju imperativ oblikovanja koncepta kvalitetnog medijskog odgoja i izgradnje (znanstveno-istraživačke i praktične) infrastrukture njegove primjene u odgoju i obrazovanju. U tom pogledu autor donosi pregled problematike medijskog odgoja razlažući probleme medijske kompetencije i medijskog obrazovanja. Uočavajući gorući problem medijskog nasilja, autor daje dragocjeni prilog multi-medijskoj didaktici koji ocrtava kroz pedagojske, psihologijske i komunikologijske uvide. Iako je ovdje riječ o primamljivim temama, njihovo postojanje ne može se sagledavati u horizontu *odaberivosti*, nego radije nužnosti. Naime, ukoliko želimo da škola – središnja je pozicija autora priloga – zadovolji kriterije suvremenog društva, učitelji budućnosti tre-

bat će vladati kompetencijom odgoja uz nove medije. Ovo je uistinu koliko obećavajuća toliko i problematična pozicija.

Osmi prilog, autora Marka Jurčića, naslovljen je »Odgoj u izvanučioničkoj nastavi« i tematizira jedan od značajnijih fenomena suvremenog procesa odgoja. Riječ je o nastojanju redefiniranja odnosa koncepta odgoja i obrazovanja na način od-mjeravanja odnosa između odgojne i obrazovne uloge unutar školskih aktivnosti. Autor tvrdi da najčešće obrazovni aspekti prevladavaju, s obzirom da su oni značajniji za vanjsko vrednovanje znanja. U tom pogledu autor zagovara izgradnju predmetnog kurikuluma u kojemu bi bila značajnije istaknuta povezanost učioničke i izvanučioničke nastave čime bi se postigla viša razina kvalitete odgojnog djelovanja nastavnika i bolja *odgovijost* učenika. K tomu, ovakav integrirani pristup utemeljen na zajedništvu postigao bi bolje modele razrade pedagoških situacija i strategija što bi dovelo do kvalitetnijeg *uranjanja u svijet* od strane učenika. Autor je mišljenja, prema našem sudu sasvim opravdano, da ovakvo djelovanje može smanjiti jaz između školskog i vanjskog svijeta te omogućiti učenicima bolje integriranje u realni život što je zasigurno temeljna zadaća svakog *djelovanja* odgoja i obrazovanja.

Zvonimir Komar u tekstu »Mogućnost odgoja i obrazovanja u kontekstu postmodernog pojma znanja« iznova, na način promišljenog traganja, postavlja pitanje o odnosu odgoja

i obrazovanja ukazujući na brojne napetosti kojima je obremenjena njihova relacija. Autor naglašava da bi djelatnost odgoja i obrazovanja, ukoliko bi bila svedena na direktnu instrukciju (dakle uputstvo u poznavanje činjenica), a bez subjektova posredovanja bila u bitnome neodgojna, čak i antidogojna. Na temelju ovih izvida autor problematizira postmoderno razumijevanje problema (koncepta) znanja propitujući Lyotardovo razumijevanje problema znanja, Wittgensteinovo razumijevanje fenomena jezičnih igara i performativno legitimirano znanje. U tom pogledu autor daje snažnu kritiku dominantnih pozicija koju vrijedi navesti u cijelosti. Autor kazuje da nam je jasan

»... razlog što se u današnjim odgojno-obrazovnim strategijama cijelog zapadnog svijeta apsolutizira pojam kompetencije povezan sa što potpunijim posjedovanjem informacija: upravo zato što je ideja tehnološke znanosti, ideja informacijskog društva, ideja ekonomije temeljene na znanju savršeno sukladna ekonomskom i političkom ideološkom obrascu neoliberalnog kapitalizma s jedne strane i njegova najveća i najmoćnija legitimacija, dok s druge strane u sebi nema nikakav istinski teorijski, dijalektički, transcendentni i kritički potencijal pa je stoga savršeno sigurna za održavanje *statusa quo*.« (str. 238)

U tom pogledu autor pledira da se kvalitetno obrazovanje može izgraditi samo na ispravnom razumijevanju čovjekove obrazovljivosti, onkraj instrumentalnosti ili uporabljivosti, kao i na ispravnom razumijevanju temeljnih konceptata obrazovanja, riječju,

ideje, istine i bitka. Doista, ovim uvidima dolazimo do povratka na filozofijske pozicije koje leže u temeljima svake rasprave o odgoju.

Slijedi prilog Smiljane Zrilić naslovljen »Suvremene paradigme inkluzivnog odgoja i obrazovanja« u kojemu autorica znalački dohvaća nekoliko dimenzija problema. U prvom redu prikazuje povijest odgoja i obrazovanja kada su u pitanju djeca s teškoćama u razvoju. Ovdje je primjetan, dakako poželjan, smjer kretanja od specijalnog do inkluzivnog odgoja, dakle od pozicija koje su najčešće izolirale osobe s teškoćama do pozicija koje ih nastoje uključiti u društvo. Prikazujući ove probleme autorica, osim na relevantnu literaturu, referira i na zakonske akte. Daka-ko – i to je druga dimenzija problema – ove aktivnosti ne prolaze bez poteškoća koje autorica prikazuje kroz idejne, strukturalne i operativne dimenzije. Rješenje spomenutih problema autorica vidi u kompetentnom učitelju koji će moći djelovati na razvijanju suradničkih odnosa u cilju prihvatanja svih učenika, s obzirom da bi (jedino) time škola ispunila svoju zadaću, kako kazuje autorica, a to je priznavanje i prihvatanje svih različitosti, posebno onih koje su determinirane nekom od teškoća. Vrijedi ovome dodati da je to uistinu neprelazni zahtjev stvaranja humanijeg društva.

U posljednjem članku, autora Siniše Opića naslovljenom »Neki izazovi kvantitativne metodologije u istraživanjima odgoja i školskoj pedagogiji«, autor nam donosi uvide u poseb-

no područje znanstvenog istraživanja u pedagogiji, naglašavajući njegove značajke i problematičnosti. Ovdje je riječ o nizu uvida koji dodiruju probleme metodologije znanstvenog rada, prikupljanja i obrade podataka i tumačenja njihove važnosti. Budući da ne možemo ovdje ulaziti u njihov prikaz, možemo ukratko kazati da je ovaj prilog svakako dragocjeni sklop uputa svakome tko nastoji oko empirijskog fundiranja vlastitog pogleda na problem odgoja.

Na kraju prikaza ovog dragocjenog djela, kažimo sljedeće. U ovoj publikaciji susreli smo brojne »klasične« teme vezane uz problematiku odgoja i obrazovanja. Riječ je o temama pedagoškog odnosa, partnerstva obitelji i škole, karaktera radnog okružja učitelja, autonomije učitelja, prevencije neželjenog ponašanja učenika, odnosa prema učeniku u samom nastavnom procesu, problemima digitalnih medija, uloge izvanučionične nastave u obrazovanju, problemu znanja, problemu inkluzivnosti i problemu znanstvenog istraživanja u pedagogiji. Možemo zaključiti da ove teme nisu nove, no autori priloga u ovoj publikaciji pristupili su im s znanstveno-istraživačkom snagom koja jamči nove uvide i svježinu stečenih spoznaja. U tom pogledu pred nama je publikacija koja će biti na dobro mnogima, bilo kao suputnik u radu (nastavi), bilo kao orijentir u znanstvenim istraživanjima. Vrijedi i ovo reći: djela zborničkog karaktera, osobito kada ih pišu priznati eksperti i kada prilozi nisu rezultat neposrednih izlaganja na znanstvenim skupovima,

doista nisu previše pojavna. Tim više, ova publikacija nam je dragocjena iz barem dvaju razloga: snaga novih uvida u probleme odgoja i usmjerenost na poboljšanje konkretnog rada u nastavi.

Sve navedeno dovoljno je da ustvrdimo da je riječ o publikaciji koja je traženi odgovor na mnoge upite i štiću koje će trebati mnogima.

Tomislav Krznar